

„Mes norime būti laisvi, laisvai kvėpuoti savo oru ir jo erdve lakstyti. Per aspera ad astra – dygliuotais keliais į aukštį! Nebijodami kilti į aukštį, nebijokime ir galimų aukų. Jos mums, kaip ir kitiems, neišvengiamos, būtinos. Mes jų liūdime, bet tame liūdesyje randame ir džiaugsmo, kurs žada laisvę. Darius ir Girėnas yra pavyzdys, kaip reikia aukotis tėvynės garbei. Nestigsime ir toliau savo tėvynėje sūnų, norinčių žengti tų didvyrių praslinktais keliais.“ /Antanas Smetona/

1918 m. vasario 16 d. paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės aktą, atsirado prielaidos ir savai aviacijai kurti. Norint apginti Lietuvos laisvę, teko skubiai organizuoti ginkluotąsias pajėgas, tarp jų ir karo aviaciją. 1919 m. sausio 30 d. Lietuvos kariuomenės inžinerijos batalione suformuotas Aviacijos būrys. 1919 m. kovo 1 d. pakilo pirmasis lėktuvas su lietuviškais ženklais.

Nors tuo metu Lietuvoje nebuvo nė vieno lėktuvo, į steigiamą aviacijos būrį prisirinko tiek savanorių, kad jį teko performuoti į kuopą. Savų aviacijos specialistų Lietuvoje tuo metu taip pat nebuvo, todėl teko spręsti, ką skirti šios kuopos vadu. Juo tapo buvęs Rusijos jūrų inžinierius Petras Petronis. Pirmuoju Lietuvos karo aviacijos lėktuvu tapo vasario 5 dieną kovose su bolševikais prie Jiezno Lietuvos kariams kaip trofėjas atitekęs orlaivis Sopwith 1 – „Struter“.

Vienas lėktuvas tuometinėje Aviacijos kuopoje atliko tik simbolinį vaidmenį, todėl į Kauną atgabunami pirmieji aštuoni Vokietijoje įsigyti nauji lėktuvai LVG C VI. Lietuva tuo istoriniu laikotarpiu, neturėdama savo patyrusių lakūnų, buvo priversta samdytis specialistus iš Vokietijos. Netrukus Lietuvos karo aviacija pasisamdė 5 vokiečių pilotus ir 6 mechanikus. Šaliai iškilo didžiulis karo aviacijos lakūnų poreikis. Spręsdamas susidariusią komplikuoatą specialistų problema, Aviacijos kuopos vadas kovo 12 d. pasirašo įsakymą dėl aviacijos mokyklos formavimo. Ir ši diena laikoma Lietuvos karo aviacijos gimimo diena.

Pirmasis kovos krikštas Lietuvos lakūnų laukė kovose su bolševikais, vėliau buvo ir pirmieji oro mūšiai, ir pirmosios netektys.

Padėtis pagerėjo tik 1920-aisiais. Tuomet karo aviacija jau buvo įsigijusi tiek lėktuvų, kad visiems jiems nebeužteko pilotų. Tuo metu pirmąją Aviacijos mokyklos laidą jau buvo baigę 34 kariūnai, iš jų 23-ims Lietuvos kariuomenės vado įsakymu buvo suteikti aviacijos leitenanto laipsniai. Šie kariai 1920 m. ir suformavo vyr. ltn. Prano Hiksos vadovaujamą oro eskadrilę, kuriai teko nelengvos užduotys lenkų fronte.

KIEKVIENAS GYVENIMAS – NAUJA PRADŽIA

Iš pradžių tai buvo žvalgybiniai skrydžiai, vėliau – koviniai. Šiame kare neapsieita be aukų. Iš viso nuo 1920 m. liepos mėnesio iki lapkričio mėnesio Lietuvos karo lakūnai atliko 103 kovinius skrydžius.

1921 m. Lietuvos kariuomenėje brendo mintys apie lietuviškų lėktuvų kūrimą. Kaune, Aleksote, įsikūrusiose dirbtuvėse karo lakūnas Jurgis Dobkevičius pradėjo konstruoti ir statyti pirmąjį sportinį lėktuvą „Dobi I“. Čia pat buvo gaminami ir žymiausio Lietuvos aviacijos konstruktoriaus Antano Gustaičio lėktuvai ANBO. Abiejų šių lėktuvų konstruktorių likimai susiklostys tragiškai – pirmasis 1926 m. žus, bandydamas naują savo lėktuvą, o antrojo gyvybė nutruks 1941 m. Butyrkų kalėjime Maskvoje.

1920 m. Aviacijos dalis pavadinta Aviacijos korpusu, 1920–1921 m. – Oro laivynu, 1921–1928 m. – Aviacija, 1928–1940 m. – Karo aviacija. 1919–1920 m. lėktuvai buvo ženklinami raudonu rombu su žaliu ir geltonu apvadais bei baltu Vyčiu centre, 1920–1921 m. – baltu Vyčio kryžiumi raudoname skyde, 1921–1940 m. – baltu Vyčio kryžiumi su juodu apvadu.

Stacionarios Karo aviacijos bazės buvo įrengtos Kaune (įkurta 1919 m., joje dislokuotos 1-oji, 2-oji, 7-oji eskadrilės ir Mokomoji grupė), Zokniuose (įkurta 1931 m., joje dislokuotos 3-ioji, 4-oji, 5-oji eskadrilės), Pajuostyje (įkurta 1938 m., joje dislokuotos 6-oji ir 8-oji eskadrilės). Vasarą buvo naudojami aerodromai Palangoje ir Gaižiūnuose bei pora dešimčių aikštelių visoje Lietuvos teritorijoje.

1934 m. birželio 25–liepos 19 d. karo aviacijos karininkai Antanas Gustaitis, Juozas Namikas, Jonas Liorentas, Romas Marcinkus, Jonas Mikėnas ir mechanikas Kazys Rimkevičius 3 serijiniais lėktuvais ANBO-IV surengė žygį aplink Europą maršrutu Kaunas–Stokholmas–Kopenhaga–Amsterdamas–Brukselis–Londonas–Paryžius–Marselis–Roma–Udine–Viena–Praha–Budapeštas–Bukareštas–Kijavas–Maskva–Velikijekl Luki–Kaunas.

Lietuvos karo aviacijai vadovavo: 1919 m. – karininkas Konstantinas Fugalevičius ir mjr. Petras Petronis, 1919–1920 m. – kpt. Vincas Gavelis ir Didžiosios Britanijos kapitonas Charles Roderick Carr, 1920–1927 m. gen. ltn. Juozas Kraucevičius, 1927–1934 m. – generalinio štabo pulkininkas Stasys Pundzevičius, 1934 m.–1940 m. brg. gen. Antanas Gustaitis.

1940 m. birželio 1 d. Karo aviaciją sudarė:

- I. Vadovybė ir štabas (Fredoje, Kaune);
- II. Komendantūra (3 aerodromų kuopos, Rikiuotės skyrius, Technikos ir Ūkio dalys);
- III. Žvalgybos grupė (vadavietė Pajuostyje, prie Panevėžio):

2-oji eskadrilė (įkurta 1921 m., lėktuvai ANBO-41);

6-oji eskadrilė (įkurta 1932 m., lėktuvai ANBO 41 ir ANBO-IV);

8-oji eskadrilė (įkurta 1938 m., lėktuvai ANBO-IV).

IV. Naikintuvų grupė (vadavietė Žagariškėse,

Aviacijos mokyklos mokinių rikiuotės pratybos. 1919 m. gruodis.

Mokyklos pastatas Linksmadvaryje 1919 m.

Kaune):

1-oji eskadrilė (įkurta 1920 m., lėktuvai Dewoitine D-501 L);

5-oji eskadrilė (įkurta 1932 m., lėktuvai Gloucester „Gladiator“);

7-oji eskadrilė (įkurta 1938 m., lėktuvai FIAT CR.20).

V. Bombonešių grupė (vadavietė Zokniuose, prie Šiaulių):

3-ioji eskadrilė (įkurta 1923 m., lėktuvai Ansaldo A. 120);

4-oji eskadrilė (įkurta 1925 m., lėktuvai ANBO-41).

VI. Karo aviacijos mokykla (įkurta 1932 m. Kaune):

Mokomoji grupė (įkurta 1920 m., lėktuvai ANBO-III, ANBO-IV, ANBO-V, ANBO-51, ANBO-VI ir kt.).

VII. Tiekimo skyrius ir aviacijos dirbtuvės (Fredoje, Kaune).

Lakūnai mokiniai Kostas Butautas ir Jonas Žerolis aptaria skrydžio užduotį. Palangos aerouostas. 1936 08 23. VDKM nuotr.

VIII. Karo meteorologijos tarnyba (Žagariškėse, Kaune).

1940 m. birželio 1 d. Lietuvos karo aviacijoje tarnavo 123 karininkai, 246 liktiniai, 924 kareiviai, 183 civiliai tarnautojai. Tarp jų – 118 lakūnų, 65 žvalgai, daugiau kaip 20 oro šaulių. Jos ginkluotėje buvo 117 lėktuvų, 14 vnt. 20 mm lėktuvinių patrankų, 314 aviacinių kulkosvaidžių, 29 kulkosvaidžių optiniai taikikliai, 4 bombų mėtymo taikikliai, 26 384 aviacinės bombos.

Vykdamas okupacinės valdžios nutarimus, nuo 1940 m. spalio 28 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija likviduota, o Lietuvos kariuomenė išformuota. Praradusi valstybingumą, Lietuva pusę amžiaus negalėjo turėti jokių legalių karinių institucijų. Apie 1953 m. buvo sunaikinti ir paskutiniai partizanų daliniai, nuo 1944 m. rudens kovoję prieš okupantų kariuomenę. Sovietų Sąjungoje gilėjant ekonominei ir socialinei krizei, jos respublikose plečiantis ir vis didesnę gyventojų paramą įgaunant nacionalinio išsivadavimo ir kovos už valstybinį savarankiškumą judėjimams, Lietuvos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas – 1990 m. kovo 11 d. paskelbė atkurianti nepriklausomą Lietuvos Respubliką. Greta kitų valstybinių institucijų pradėtas ir krašto apsaugos sistemos atkūrimas. Tai sudarė prielaidas atgimti Lietuvos karo aviacijai bei jai artimoms kariuomenės dalims.

Patvirtinus 1991 m. spalio 3 d. atkurtos Krašto apsaugos ministerijos struktūrą, 1992 m. sausio 2 d. įkurta Aviacijos tarnyba, o jos viršininku paskirtas plk. Zenonas Vegelevičius. Ši data tapo Lietuvos karo aviacijos atgimimo data.

Dabar karo aviacija yra sudedamoji brg. gen. Artūro Leitos vadovaujama Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų dalis.

Kiekvienas gyvenimas – nauja pradžia. Višiams yra atviras kelias pakilti...

Gintautas Deksnys

LK Karinių oro pajėgų viešųjų ryšių vyriausiasis specialistas

Šventiniai renginiai Kaune

Sparčiai pavasarėjančiame Kaune renginiai, skirti Lietuvos karo aviacijos 90-osioms metinėms paminėti, prasidėjo šv. mišiomis Kauno šv. Arkangelo Mykolo (Įgulos) bažnyčioje. Mišias aukojo vyriausiasis Karinių oro pajėgų kapelionas majoras Virginijus Veilentas su kitais karo kapelionais.

Šv. mišioms pasibaigus, renginio dalyviai nuvyko į Aviatorių memorialą, esantį šalia S. Dariaus ir S. Girėno aviacijos muziejaus. Čia tarpukariu ir vėlesniu metu žuvusius Lietuvos karo lakūnus pagerbė ir gėlių padėjo Karinių oro pajėgų vadovybė, miesto valdžios, Aviacijos muziejaus atstovai. Garbės sargyboje sustingo Karinių oro pajėgų Aviacijos bazėje tarnaujantys lakūnai.

Dienai įpusėjus, šventiniai renginiai persikėlė į Kauno įgulos karininkų ramovę. Pasveikinti aviacijos atstovų su iškilia data atvyko Lietuvos kariuomenės vadas generolas leitenantas Valdas Tutkus, žurnalistė Gražina Sviderskytė, Kauno miesto meras Andrius Kupčinskas, pirmieji Karinių oro pajėgų vadai. Visų susidomėjimo sulaukė prieškarinio Lietuvos karo mokyklos kursanto, lakūno, dimisijos pulkininko leitenanto Antano Navaičio kalba. Garbaus amžiaus buvęs karo lakūnas prisiminė Lietuvos karo aviacijos kūrimąsi, žmonių meilę savo kariuomenei. Jis su ašara akyse kalbėjo apie savo bendražygius, žuvusius bandant pirmuosius Lietuvos karo lėktuvus, sušalusius Sibire, sušaudytus NKVD kalėjimuose, žuvusius pokario metais partizanų gretose, amžiną poilsį radusius už Atlanto vandenyno...

Renginyje dalyvavo dar keli prieškarinio Lietuvos karo aviatoriai: knygų apie aviaciją autorius, dimisijos pulkininkas leitenantas Viktoras Ašmenskas, dimisijos jaunesnysis puskarininkis Juozas Aidas.

Taip jau sutapo, kad beveik tuo pačiu metu savo veiklos penkiolikos metų jubiliejų pažymėjo ir Karinių oro pajėgų orkestras, vadovaujamas kapitono Ričardo Kukulskio. Apie valandą trukusiame koncerte skambėjo džiazas, klasikinės muzikos aranžuotės, o didžiausių žiūrovų ovacijų sulaukė Kauno muzikinio teatro solistės Nomados Vilkanauskaitės-Kukulskienės ir maestro Ovidijaus Vyšniausko atliekamos dainos.

Pasibaigus nuotaikingam koncertui, šventės vedėjai visus pakvietė į Karininkų ramovės salę, kur vyko apdovanojimų ceremonija. Tą dieną Lietuvos kariuomenės ir Karinių oro pajėgų vadai apdovanojo daugiau kaip dvidešimt labiausiai nusipelnusių Karinių oro pajėgų kariškių.

Šventė baigėsi bendra apdovanotųjų, aviacijos veteranų ir kariuomenės vadų nuotrauka atminimui.

Tai ne paskutinis renginys, skirtas karo aviacijai paminėti. Tą pačią savaitę Lietuvos aviacijos muziejus ir Kauno savivaldybės administracijos Kūno kultūros ir sporto skyrius organizavo tradi-

cinį bėgimą. Šio renginio tikslas – pagerbti karo aviacijoje tarnavusius karius, ugdyti ištvermę ir išaiškinti pajėgiausius bėgikus.

Vyr. seržantas Raimundas Kovas
Oro gynybos batalionas

Jubiliejiname bėgime dalyvių netrūko

Kovo 14 d. S. Dariaus ir S. Girėno aerodrome Kaune vyko Lietuvos karo aviacijos 90-mečiui skirtas bėgimas. Tai tik vienas iš kelių šiai žymiai

datai paminėti skirtų renginių. Šiomet bėgimą organizavo Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų štabas kartu su Kauno miesto savivaldybės administracijos Kūno kultūros ir sporto skyriumi bei Lietuvos aviacijos muziejumi. Bėgimas vyko Kauno m. gatvėmis aplink aerodromą. Bendras trasos ilgis — apie 7,2 km. Bėgime dalyvavo kariai, kariūnai, šauliai, įvairių bėgimo klubų sportininkai kitų visuomeninių organizacijų atstovai.

Prieš startą varžybų organizatoriai, svečiai ir dalyviai padėjo gėlių prie aerodrome esančio memorialo karo aviacijos lakūnams atminti. Prieš startą Bėgimo organizacinio komiteto pirmininkas, Lietuvos kariuomenės KOP štabo viršininkas plk. ltn. Sigitas Gudeika palinkėjo dalyviams sėkmingų varžybų: „Svarbu, kad ilgam atsimintumėte šią dieną ir į finišą visi atbėgtumėte pirmi. Prizų tikrai pakaks.“

Diena, kai vyko bėgimas, pasitaikė puiki, skaisčiai švietė pavasario saulė. Lietuvos didžiojo ku-

nigaikščio Algirdo mechanizuotajame pėstininkų batalione neseniai profesionaliąją tarnybą savanoriškai pradėjęs eil. Povilas Jocius pasakojo, kad šiame bėgime dalyvauja kasmet. „Man ši trasa gerai žinoma. Dar būdamas šauliu ne kartą esu bėgęs, todėl tapęs kariu šios tradicijos neatsisakiau. Nors atskiros komandos nesuformavome, tačiau karių iš mūsų bataliono čia yra nemažai“, – pasakojo bėgikas.

Nuaidėjęs šūviui, Karo policijos automobilių lydimą bėgikų kolona pasileido gatvėmis. Daugiau nei septynių kilometrų ilgio trasai įveikti vidutiniškai prireikė pusės valandos. Pirmasis finišo liniją kirtu Kauno medicinos universiteto dėstytojas

Tomas Venckūnas. Jo rezultatas – 22 min. 31 s. Paklaustas, ar tikėjosi finišuoti pirmasis, T. Venckūnas prisipažino, kad laurai jo nenustebinno. „Trasa man gerai žinoma, galėjau protinškai suplanuoti bėgimą ir tinkamai paskirstyti jėgas“, – sakė bėgimo nugalėtojas. Iš kariuomenės atstovų pirmasis finišo liniją kirtu kariūnas Vaidas Žlabys (24 min. 18 s.). Bemaž visi šnekinti kariai pabrėžė trasos nenusėjamumą. Tam tikrose vieto-

se pasitaikantys kalnai išmušdavo pirmą kartą bėgančiuosius iš bėgimo ritmo. „Kitą kartą tikrai laimėsiu“, – tvirtino karine sportine uniforma vilkėjęs karys.

Kol teisėjai skaičiavo rezultatus ir ruošėsi apdovanojimams, varžybų dalyviai galėjo atsigerti karštos arbatos ir apžiūrėti Lietuvos aviacijos muziejaus ekspoziciją. Ten pakalbinome Lietuvos kariuomenės KOP vadą brg. gen. Artūrą Leitą, apžiūrinėjusį karinį sraigtasparnį Mi-2. „Esu tokiais nemažai skraidęs, – pradėjo pokalbį KOP vadas, — labai džiaugiuosi, kad į mūsų organizuojamą renginį susirenka tiek daug bėgikų. Manau, kad visi bėgantys yra neabejingi karo aviacijai“. Jo teigimu, bėgimas yra tik vienas iš daugelio Lietuvos karo aviacijos 90-mečiui paminėti skirtų renginių, kurių apogėjumi turėtų tapti vasarą planuojama aviacijos šventė.

Valdas Kilpys
Autoriaus nuotr.